

עניני פורים ומגילת אסתר

א. אדר ראשון ואדר שני

כתב משנ"ב (ס" תרצ"ו ס"ק ב), מי שאירע לו נס באדר, וקיבל על עצמו לעשות תמיד יום משתה ושמחה, אם אירע בשנה פשוטה עושה [- בשנה מעוברת] בראשון, ואם אירע במעוברת יעשה בשני, ואותה סעודה שעושין בשביל הנס היא סעודת מצוה וכו'.

מבואר, דכל דאירע נס בשנה פשוטה, עושין זכר הנס בשנה מעוברת באדר ראשון.

וצ"ע, דבס" תרפו כתב המשנ"ב (ס"ק ח), ומי שנעשה לו נס באדר, ונדר לעשות פורים, כשיבוא שנת העיבור צריך לעשות הפורים באדר שני, אם לא שנעשה לו הנס בשנת העיבור באדר ראשון, עכ"ל. ונסתר לכאורה מדבריו בס" תרצ"ו. [ואמנם בס" תרצ"ו הביא זה משמיה דפרמ"ג (עיי"ש שער הציון ס"ק ד), ואילו בס" תרפו הביא זה משמיה דמג"א, אולם הא אין דרך המשנ"ב לפסוק במקום אחד כחד ובמקום אחר כאידך. ודוחק לומר שבס" תרפו כיון שנדר לעשות "פורים" הרי דינו כפורים הרגיל הנעשה באדר ב', משא"כ בס" תרצ"ו שנדר לעשות זכר לנס שלא בלשון "פורים", זה דוחק, דא"כ אף אם אירע הנס בשנה מעוברת באדר ראשון, נמי הו"ל לעשות הסעודה באדר שני, כיון שנדר שיעשה "פורים", ובמשנ"ב כתב דלא כן, ויל"ע בזה. עוד בענין זה, ראה מש"כ בגליון שנה ד' (גליון מג עניני פורים אות א)].

ב. עד דלא ידע

איתא בב"מ (דף כג ע"ב), בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשני במלייהו, במסכת ובפוריא ובאושפיזא.

וביאר מהרש"א גבי "פוריא" וז"ל, י"ל ע"פ מ"ש פ"ק דמגילה דחייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן

לד עיון פורים הפרשה

וכו', עבידי רבנן דמשנין לומר דלא ידע גם אם הוא אינו מבוסס כל כך וידע.

וצ"ב בטעם האי היתרא לשנות בדיבורו, הא בפשטות צורת אמירת הדבר של בין ברוך מרדכי לארור המן, הוא גדר בשיכרות, ואינו ענין בפני עצמו. ובכלל, מה ענין יש בזה לשנות. [עוד בענין גדר חובת השכרות "עד דלא ידע", ראה מש"כ בגליון שנה א (גליון ה עניני פורים אות ח), בגליון שנה ב (גליון כב עניני פורים אות ד), בגליון שנה ג (גליון לב עניני פורים אות ג) ובגליון שנה ה (גליון נד עניני פורים אות ב)].

ג. ברכת שהחיינו על מצוות יום הפורים

פסקינן (שו"ע סי' תרצב ס"א), הקורא את המגילה מברך לפניה שלשה ברכות, על מקרא מגילה ושעשה ניסים ושהחיינו. וכתב משנ"ב (ס"ק א), ונכון לכוין בברכת שהחיינו גם על משלוח מנות וסעודת פורים שהם ג"כ מצוות, ויודיע זה להש"ץ המברך דבעי כוונת שומע ומשמיע.

וצ"ב, למה לא הוזכר לכוון ג"כ על מתנות לאביונים, ולמה רק על סעודה ומשלוח מנות צריך לכוין בשהחיינו.

[**תנא** היה אפשר, דכיון דמצות מתנות לאביונים נכלל במצוות צדקה, הרי דחייב בזה בכל השנה, ורק בפורים נקבע שיעור לזה, וכיון שאינה מצוה המתחדשת א"צ לברך עליה ברכת שהחיינו. **אלא דצ"ע**, דבשיטמ"ק (ב"מ דף עח ע"ב ד"ה ואין מזקדקין) כתב בשם הרשב"א, דמתנות לאביונים אינו מדין צדקה, אלא מצוה חדשה, עיי"ט, והדרינן לקושיין מה טעם אין מברכין על מצוה זו ברכת שהחיינו].

עוד יל"ע, למה צריך לכוין הש"ץ שיצאו הציבור על מצוות אלו, הא לכאורה סגי בזה שמכוין שיצאו בברכה זו, דממילא מתייחס אליהם הברכה, ועכשיו יוכל כל אחד לכוין בזה להוציא מה שהוא רוצה, ומה צריך כוונת המשמיע לזה.

עיון פורים הפרשה לה

מגילת אסתר

ד. אסתר אנוסה היתה

"ותלקח אסתר את המלך אחשורוש וזו" (אסתר ב, טז)

לשון "ותלקח" מורה שגלוקחה אסתר בעל כרחו, שהרי לא רצתה לבוא לבית אחשורוש ואנוסה היתה, כדאיתא בחז"ל בכמה דוכתי. [ראה בגליון שנה ו' (גליון סג אות ד), מה שהבאנו להקשות בזה מסוגית ריש מסכת קידושין].

ויל"ע, כיון דאנוסה היתה מה טעם ספרה למלך על רצון בגתן ותרש להורגו, הרי אם היתה שותקת היה מת המלך אחשורוש, ושוב לא היתה אנוסה, ובמקום שיכול לעשות מעשה לבטל אונסו ולא עושה, שוב אינו נקרא אנוס, וק"ו אם עושה מעשה הגורם להמשך האונס.

ה. לא יכרע ולא השתחוה

"ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה" (אסתר ג, ב)

יש לדקדק, הרי השתחואה היא יותר עבודה מכריעה, וא"כ אם "לא יכרע" כ"ש ש"לא ישתחוה", ול"ל להוסיף שאף לא השתחוה. [עי' היטב בדברי התרגום, ודו"ק].

עוד יש לדקדק, מה טעם כתב "לא יכרע ולא ישתחוה" המורה על העתיד, ולא נקט לשון על המציאות שהיתה, דהול"ל לכתוב "ומרדכי לא כרע ולא השתחוה".

ל עיון פורים הפרשה

1. אמירת המן בלבו

"וַיֹּאמֶר הַמֶּן בִּלְבוֹ" (אסתר ג, ו)

בגיטין (דף עא ע"א) איתא, דאיכא דין אמירה ואיכא דין הגדה. וכתבו תוס' (שם ד"ה והא יכול) לבאר, דבמקום שנאמר "אמירה" הכוונה בפה בדוקא, ואילו "הגדה" אפשר נמי בכתב. **וצ"ע** מהמפורש הכא, דכתיב "וַיֹּאמֶר הַמֶּן בִּלְבוֹ", הרי דשייך אמירה בלב, ולא דוקא בפה.

2. אשת מפחיד

בנוסח שושנת יעקב הנאמר אחר המגילה, מזכירים "ארור המן אשר ביקש לאבד וגו' ארורה זרש אשת מפחיד". **ויש לבאר**, מה טעם אצל זרש נאמר רק "אשת מפחיד", ולא "אשת אשר ביקש לאבד", כמו שנאמר אצל המן בעלה, שהרי הרצון לאבד גרוע מהרצון להפחיד.

עניני פורים

א. 'משנכנס אדר מרבין בשמחה'

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב, כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, כך משנכנס אדר מרבין בשמחה (תענית דף כ"ט ע"א). ופסקינן (משנ"ב סי' תפ"ז ס"ק ח') דמי שיש לו דין בהדי נכרי, לישתמיט מיניה עד לחודש אדר.

ויש להבין, התינוח "משנכנס אב ממעטין בשמחה", היינו משום דבימים אלו כבר היו בגזירת המצור והחורבן, עד ליום המר בתשעה ובעשרה בו, ולכך מריש החודש כבר ממעטין בשמחה, אלא "משנכנס אדר" צריך ביאור, מה טעם מתחילה השמחה כבר בריש החודש, הלא עד ל"ד וט"ו בחודש היו ימי עצב וחרדה, ומה ענין שמחת וסגולת הימים קודם יום הישועה.

ב. תקנת תענית אסתר לדורות

בעיקר האי תקנתא דתענית אסתר, יש לעיין, דהנה יעוי' ברמב"ם (סוף הלכות תענית) שכתב, כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח, ולא עוד אלא שהם עתידים להיות יום טוב וימי ששון ושמחה, שנאמר וכו', עיי"ש. הרי נתבאר, דלאחר שיבנה המקדש ותעבור הצרה והחורבן שבגללה אנו מתענין לכל הני תעניות, שוב יהפכו ימים אלו עצמן לימים טובים ולמועדים.

וצ"ב א"כ בתענית אסתר, הלא נקבעה התענית בשעתה מחמת הצרה והגזירה שהיתה אז עליהם, בין אם נאמר דהיא זכר להני צומות שצמו בניסן, ובין אם נאמר דהוי כנגד הצום שצמו בי"ג באדר בשעת המלחמה, אולם הרי מכיון דלמעשה הרי נושעו ונגאלו מאותה גזירה, וניצחו במלחמה ותלו את המן ובניו על העץ, א"כ מן הראוי שיום זה דהתענית יהפך לששון

מז עיון פורים הפרשה

ולשמחה וליו"ט, ולמה אנו עושין זכר לדבר ע"י קביעת יום תענית, היה לנו לעשות יום זה ליו"ט ומועד, וכמו שנעשה לעתיד לבא לכל ימי התעניות לימים טובים ולמועדים.

ג. גדר מצות שמחה בפורים

במגילה (דף ז' ע"ב) איתא, רב אשי הוה יתיב קמיה דרב כהנא, נגה ולא אתו רבנן, א"ל מאי טעמא לא אתו רבנן, א"ל דלמא טרידי בסעודת פורים, א"ל ולא הוה אפשר למיכלה באורתא, א"ל לא שמייע ליה למר הא דאמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו.

יל"ע, מה הו"א למקשן דיאכל סעודת פורים בלילה ויצא בזה ידי חובת סעודת פורים, ואף המשיב השיב רק מכח דברי רבא דאין סעודת פורים בלילה, הלא חיוב שמחה הוא כל היום כולו, ומצות הסעודה מחמת השמחה היא, וא"כ אף אם קיים מצותו בסעודת פורים שאכלה בלילה, אבל מ"מ איך יפטר עי"ז מחיוב סעודת היום, ומאי שנא מיו"ט דענין שמחת יו"ט מחייב ב' סעודות, אחת בלילה ואחת ביום, [ולהרמב"ם (פ"ז מהל' יו"ט הל' י"ט) חייב ביו"ט ג' סעודות]. [יש לדון בגדר חיוב "שמחה" בפורים, אי הוא כדין שמחת יו"ט, ודו"ק, וקצ"ע מדברי הרמ"א (סי' תרצ"ז) באבילות בפורים].

ד. חיוב שתיית יין 'עד דלא ידע'

כתב העמק ברכה (עמ' קכ"ז), וז"ל, שמעתי בשם הגאון מרן ר' ישראל סלנטר ז"ל שאמר, הא דחייב לבסומי עד דלא ידע וכו', אין פירושו שחייב להשתכר ואינו יוצא ידי המצוה אם לא נעשה שכור מהיין, אלא עיקר המצוה היא רק לשתות יין ולהתבסס, אבל אינו נפטר אם כבר שתה ונתבסס, אלא מחוייב עוד לחזור ולשתות, וככה נמשכת חיוב מצוה זו של משתה ושמחה כל יום פורים, ואינו נפטר ממנה עד שישתכר ולא ידע בין ארור המן וכו', שאז נפטר ממצוה זו, כדין שכור ושוטה

עיון פורים הפרשה מח

שפטור ממצוה, ונמצא שהשיעור עד דלא ידע אינו שיעור בקיום המצוה, אלא הוא שיעור לענין לפטור מהמצוה, עכ"ל.

ותמוה, אי "עד דלא ידע" לאו שיעור הוא בשתיית יין, אלא פטור אנוס כשמגיע לכך [ולפ"ז לכאורה, אי נתפס מיינו ביום הפורים, אף שבשכרותו לא ידע להבחין בין ארור המן וכו', שוב חייב לקיים מצותו ולשתות], מה טעם הוצרכה הגמ' למיכתב "עד דלא ידע", הלא כשהוא שיכור אנוס רגיל הוא, ופטור ממצות בסומי כשם שפטור מכל המצוות, וכי דיני אונס אתא לאשמעינן, וכשם שבחייב תלמוד תורה וכד' לא כתיב "חייב אדם לתלמוד תורה עד שתחטפנו שינה", כך לא הוה צריכים למימר דכשאנוס הוא נפטר מחייב השתיה, אלא למימר רק "חייב איניש לבסומי בפוריא", ואנן ידעינן דכשאנוס, וכגון שיכור, פטור מן המצוות.

ה. מעלת מצות מתנות לאביונים

כתב הרמב"ם (פ"ב מהל' מגילה הל' ט"ו-יז), כיצד חובת סעודה זו, שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו וכו', וכן חייב אדם לשלוח שתי מנות וכו', וחייב לחלק לעניים ביום הפורים וכו', מוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו, שאין שם שמחה גדולה ומפארה, אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים.

וצ"ב, מה בכך שיש ע"י המתנות לאביונים שמחה גדולה ומפארה, מה זה שייך לגוף מצות מתנות לאביונים, דנימא דמצות מתנות לאביונים עדיפא מכולהו.

גם תמוה, דמנ"ל דשמחה גדולה זו עדיפא משאר מצות היום, משלוח מנות וסעודה, אטו מצות מתנות לאביונים חשיבא טפי מקריאת המגילה משום שהיא מצוה גדולה ומפארה. [נדו"ק בלשון הרמב"ם "כיצד חובת סעודה וכו'", בביאור יסוד דין מצות היום, ועי' בהל' יו"ט (פ"ו הל' י"ז-י"ח) ובהל' חגיגה (פ"ב הל' ד) ובסה"מ (מצוה נ"ד)].

מט עיון פורים הפרשה

1. ברכה על מצות משלוח מנות

כתב הפרמ"ג (סי' תרצ"ב באשל אברהם סק"א) דאין מברכים על מצות משלוח מנות, כיון שתלוי הוא בדעת המקבל, אי יסכים לקבל את משלוח המנות. [וכעין מה שכתב שו"ת הרשב"א (ח"א סי' י"ח) בטעם שלא מברכין אמצות צדקה, עיי"ש].

ויל"ע, לדעת הרמ"א (סי' תרצ"ה ס"ד) שכתב, ואם שולח מנות לרעהו והוא אינו רוצה לקבלם, או מוחל לו, יצא, [ודלא כשיטת הפר"ח והחת"ס, עי' משנ"ב שם], מה טעם לא נתקנה ברכה על מצות משלוח מנות. [יש לדון בסיבת וגדר המצוה, עי' סוגיא דמנחות (דף מ"ב ע"ב) ובתוס' שם (ד"ה ואילו), ודו"ק].

2. הפסקה מתלמוד תורה למקרא מגילה

כתב הרמב"ם (פ"א מהל' מגילה ה"א), קריאת המגילה מצות עשה מדברי סופרים וכו', ואפילו כהנים בעבודתן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה, וכן מבטלין תלמוד תורה לשמוע מקרא מגילה, קל וחומר לשאר מצות של תורה, שכולן נדחין מפני מקרא מגילה, ואין לך דבר שנדחה מקרא מגילה מפניו, חוץ ממת מצוה שאין לו קוברין וכו'.

ויל"ע, מאי ק'ו איכא מהא דת"ת נדחה מפני קריאת המגילה, לשאר מצוות שנדחות מפני קריאת המגילה, הלא כלל ידוע הוא דאף דבכל דוכתא אמרינן דעוסק במצוה פטור מן המצוה, מ"מ בתלמוד תורה איכא לימוד מיוחד, שמצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים דוחה תלמוד תורה (עי' מו"ק דף ט' ע"ב הדר יתבי וכו', וברמב"ם פ"ג מהל' ת"ת ה"ד), וא"כ נימא, דכיון דמגילה מצוה שבגופו היא, ואינה יכולה להיעשות ע"י אחרים, לכך דוחה היא ת"ת, משא"כ אם עסוק הוא במצוה אחרת, מנלן דעליו להפסיק ממצוה זו ולעסוק במצות מקרא מגילה.

עיון פורים הפרשה ג

ובאמת יש להבין בעצם האי דינא, ד"מבטלים" תלמוד תורה למקרא מגילה, וכמפורש במגילה (דף ג' ע"ב), מה שייד למיקרי ביה "מבטלין" תלמוד תורה", הא קריאת המגילה גופא תלמוד תורה היא, ומה לי עסוק במסכת זו או במקרא זה.

ח. שליחת אגות מודכי ליהודים כלשונם

"מדינה ומדינה ככתבה ועם ועם כלשונם ואל היהודים ככתבם וכלשונם"
(אסתר ה, ט)

יש להבין, מה טעם רק באגרת זו מצינו דנכתבה גם בשפת היהודים, מה שלא מצאנו באגרות הקודמות שהוזכרו במגילה.

ובשלמא באגרת המן (לעיל ג, יב) לגזירת השמד ח"ו, אתי שפיר, דיש לבאר שמשום שהאגרות היו מיועדות לעכו"ם להודיעם על כוונתו, לכך לא כתבם אל היהודים, אלא באגרת אחשורוש (א, כב) "להיות כל איש שרר בביתו ומדבר כלשון עמו", יש להבין, מה טעם לא נכתבה נמי אל היהודים בשפתם. [ע"י ברש"י (כאן) דפירש "נכתבה באותיות שלה, כלשוננו הוא הדיבור", ויש להבין מה טעם המתין רש"י עד הכא בביאור זה, ולא ביאר ק כבר באגרות ראשונות, ע"י בפרקי דרבי אליעזר (פרק מ"ט) "רבי זכריה אומר וכו'", ודו"ק].

ואי נימא דכלולים היהודים ב"עם ועם כלשוננו", יש להקשות מה טעם הכא חזר ופרטם בשנית "ואל היהודים ככתבם וכלשונם". [נד"ק בביאור תפלת שבת ומועד "ורוממתנו מכל הלשונות", ע"י מש"כ הרשב"א בנדרים (דף ב' ע"א במתני' כל כינויי בד"ה "כל"), וכן הוא בפירש"י ובמצודת ציון בתהילים (פרק קיד) אקרא "בית יעקב מעם לועז", והבין].

ט. תענית אסתר לבני מוקפין חומה

"ויקראו ויהיו אלהים אשר בשושן גם ביום ארבעה עשר לחודש אדר והרגו בשושן שלש מאות איש" (אסתר ט, טז)

כתב המ"ב (ס' תרפ"ו סק"ב), דהטעם שמתענין ב"ג באדר, כי בימי מרדכי ואסתר נקהלו ביום י"ג אדר להלחם ולעמוד על נפשם, והיו צריכין לבקש רחמים ותחנונים שיעזרם ה' להנקם מאויביהם, ומצינו כשהיו ביום מלחמה שהיו מתענין, שכן אמרו רז"ל, שמשה רבינו ע"ה ביום שנלחם עם עמלק היה מתענה, וא"כ בודאי גם בימי מרדכי היו מתענים באותו יום, ולכן נהגו כל ישראל להתענות ב"ג באדר, ונקרא תענית אסתר, כדי לזכור שהשי"ת רואה ושומע כל איש בעת צרתו כאשר יתענה וישוב אל ה' בכל לבבו, כמו שעשה בימים ההם.

וצ"ע, א"כ מדוע בני מוקפין חומה אינם מתענים גם ביום י"ד, כמו שנלחמו בני שושן גם ביום י"ד, דלכאורה ודאי התענו בני שושן נמי ביום י"ד שיעזרם ה' להנקם מאויביהם. [דו"ק בלשון המגילה, בגדר מלחמת ישראל בשושן ביום י"ג וביום י"ד, והבן בזה נמי מה טעם ב"ג הרגו חמש מאות איש ואילו ב"ד הרגו פחות – שלש מאות איש].

י. הזכות חודש אדר בתפילת "על הניסים"

"בשלשה עשר לחודש ניסים עשה ה' לארץ חזקתא" (תפילה)

על הניסים

יש לברר, מה טעם הכא בתפילת "על ניסים" דפורים, נתקן לומר ולציין באיזה חודש היה הנס, ואילו בתפילת "על הניסים" דחנוכה, נזכר רק "וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל כו'", ולא נזכר כלל דהנס היה בכ"ה כסלו. נצי' בביאור הגר"א למגילת אסתר, ג, ז, ודו"ק. עוד י"ל עפ"י חילוק מהות נס חנוכה ומהות נס פורים, ודו"ק בכל זה.

עיון מגילת אסתר הפרשה כט

מגילת אסתר

א. מרדכי בסעודת אחשוורוש

"לעשות כרצון איש ואיש" (א, ה)

איתא במגילה (דף י"ב ע"א), אמר רבא, לעשות כרצון מרדכי והמן, מרדכי מדכתיב "איש" יהודי, המן "איש" צר ואויב. ופירש"י, הם היו שרי המשקים בסעודה.

ויש להבין כיצד הסכים מרדכי להיות שר המשקים בסעודה שהוא עצמו הזהיר את ישראל מלהשתתף בה, וכדאיתא בתרגום. [עי' בשו"ע או"ח סי' תק"ס ס"ג, ולפי"ז אפשר ליישב נמי אמאי לא מצינו במגילה שהיו כלי זמר בסעודת אחשוורוש].

ב. רמזי הפסוק בשמו של מרדכי

"איש יהודי היה וגו' בן יאיר בן שמעי בן קיש" (ב, ה).

איתא במגילה (דף י"ב ע"ב) "בן יאיר" בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו, "בן שמעי" בן ששמע אל תפלתו, "בן קיש" שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו.

ויש להבין, דלכאורה הסדר הפוך הוא, דמתחילה צריך להקיש על שערי רחמים, ולאחר שנפתחו מתקבלת התפילה, ולאחר מכן - ממילא מאיר עיני ישראל, ולפי"ז

ל עיון מגילת אסתר הפרשה

היה צריך ליכתב "בן קיש בן שמעי בן יאיר", וצ"ע. [ויש לעיין אי דרשת חז"ל קאי על מרדכי או על אבותיו].

ג. גזירת 'ושללם לבוז'

"וַיִּשְׁלַח סָפְרִים וְגו' לְהַשְׁמִיד לְהַרְג' וּלְאַבֹּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים מִנֶּעֱר וְעַד זָקָן וְגו' וּשְׁלָלָם לְבוֹז"^(ג, ז)

נוסח "ושללם לבוז" נזכר גם בתפילת "ועל הניסים".

ולכא' יש להבין מה הצרה הגדולה בגזירת "ושללם לבוז", והלא אחר שכבר נגזרה הגזירה של "להשמיד ולהרוג" מה איכפת להם לישראל מהמשך הביזה. [ע"י רש"י בחומש שמות (טו, ט) על הפסוק "אחלק שלל". ודו"ק].

ד. סיבת התביעה על ישראל

"וּמֵרַדְכִי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה"^(ד, א)

"בעל החלום אמר לו שהסכימו העליונים על כך לפי שהשתחוו לכלם בימי נבוכדנצר ושנהגו מסעודת אחשורוש"^(רש"י).

במגילה (דף י"ב ע"א) איתא, תניא שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור וכו' אמר להם מפני שהשתחוו לצלם.

עיון מגילת אסתר הפרשה לא

ובמדרש רבה בשיר השירים (ז, ח) כתב על הפסוק "זאת קומתך דמתה לתמר" דנחלקו בה אמאי נתחייבו כליה, דעת רבנן ורשב"י מפני שעבדו ע"ז, ודעת ר' שמעון מפני שאכלו מתבשיל של גויים, אמרו לו רבנן והלא לא אכלו אלא בשושן, אמר להם ר' שמעון והלא כל ישראל ערבין זה לזה, עיי"ש.

וצ"ע אמאי נקט כאן רש"י כדעת תרווייהו, וזה לא מצינו דעה שנתחייבו מחמת ב' הדברים יחד.

ובעצם התביעה על ישראל שעבדו ע"ז, יש להבין, והלא היו אנוסים בגזירת מלכות. והנה שיטת תוס' בעבודה זרה (דף ג' ע"א ד"ה שלא השתחוה) שצ"ל של נבוכדנצר לאו עבודת כוכבים היתה אלא אנדרטי לכבוד המלך, ולפ"ז ודאי צ"ב מאי טעמא נתחייבו כליה. ואפי' אי נימא דע"ז ממש היתה, מ"מ הא איתא ברמב"ם (פ"ה מהל' יסודי התורה) שאף בעבירות שמצווה עליהם ביהרג ואל יעבור, עבר ולא קידש את ה' אינו נענש, מפני שאנוס היה, וא"כ אמאי נתחייבו ישראל כליה ח"ו.

ובטעמא דנהנו מסעודתו של אחשורוש, נמי צ"ע טובא, וכי חטא זה חמור עד כדי חיוב כליה על כל העם.

[ע' במהר"ל בסוף ההקדמה לספר אור חדש. ודו"ק].

לב עיון מגילת אסתר הפרשה

ה. הכנסת עצמו לספק פיקוח נפש

**"ותאמר אסתר וגו' אשר יבא אל הוצר הפנימית
אזות דתו להמית וגו' אל תדמי בנפשך להמלט
וגו'"** (ד, י-יג)

יש לבאר מה טעם ציווה מרדכי על אסתר להכניס עצמה לפיקוח נפש בבואה אל המלך בלא הזמנה, וכי פיקוח נפש דרבים דוחה פיקוח נפש דיחיד. [עי' בכס"מ פ"א מהל' רוצח הל' י"ד. ודו"ק].

1. שר שמת מתבטלת גזירתו

**"ויאמר המלך להמן מזהר קוז את הלבוש ואת
הסוס כאשר דברת ועשה כן למרדכי היהודי
היושב בשער המלך אל תפל דבר מכל אשר
דברת"** (ו, 1)

בשפתי צדיק כתב ששאל להשפת אמת, כיצד לא איבד המן עצמו לדעת קודם שהלך לשרת את מרדכי ולקרא לפניו "ככה יעשה לאיש", והרי חרפה זו גרועה ממות, כמו שכתב התרגום שביקש המן מאחשוורוש שיהרגהו בשביל לא לקיים את ציוויו, וענה לו אחשוורוש "אל תפל דבר מכל אשר דברת", וכיון שכן אמאי לא שלח יד בנפשו.

עיון מגילת אסתר הפרשה לג

ותירץ לו השפ"א, עפ"י מה שמבואר בגמ' בתענית (דף כ"ט ע"א) שמלך או שר שגזר גזירה מסויימת, ומת, מתבטלת גזירתו, וע"כ לא איבד עצמו לדעת, כיון שלא רצה לבטל את גזירת איבוד היהודים.

ולכא' יש להבין לפ"ז למה ביקש המן מאחזשורוש להורגו, והרי גם עי"ז תתבטל הגזירה. [עי' היטב ברש"י בתענית שם].

ז. ציפוי התפילין בזהב

"ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות וגו' ועטרת זהב גדולה" (ד, טז)

בתרגום ביאר שעטרת זהב היינו תפילין הקבועות בזהב.

והנה בשו"ע באר"ח (סי' ל"ב סעי' מ"ח) פסק, דתפילין המצופים בזהב או בעור בהמה טמאה, פסולים. ולפ"ז יש להבין האיך הניח מרדכי תפילין אלו.

ובאמת בשו"ת נודע ביהודה (קמא אר"ח סי' א') כתב דהפסול הוא רק אם הבתים עצמם מזהב, אולם בתים המצופים בזהב כשרים, זולתי בתפילין של ראש אם לא יהיו השיני"ץ בולטין, עיי"ש, ולפ"ז אתי שפיר דברי התרגום, די"ל דהתפילין עצמן לא היו של זהב אלא רק היו מצופים בזהב. אלא דהרבה אחרונים חולקים על דברי

לד עיון מגילת אסתר הפרשה

הנוב"י [ע"י בספר מחזיק ברכה להחיד"א או"ח סי' ל"ב אות י"ט, ובמור וקציעה להיעב"ץ סי' ל"ב דף כ"ז וכו"ח ועוד], ולדבריהם יש להבין כיצד יצא מרדכי בתפילין אלו.

ח. חייב איניש לבסומי

"יבמי משלתה ולמוחלה" (פ, כב)

במגילה (דף ז' ע"ב) איתא, חייב איניש לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי.

יש לברר, מהו שיעור זה של שכרות, ויעוי' בגמ' בעירובין (דף ס"ה ע"א) דמצינו שם כמה דרגות של שכרות, ודרגה הגבוהה ביותר היא שכרות כשכרותו של לוט, ומה דחייב בפורים "עד דלא ידע" אינה כשכרותו של לוט, ויש להבין מה שורש המצוה להשתכר רק עד דרגה זו.

והנה ברמב"ם (פ"ב מהל' מגילה ה"ז) כתב, "ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרותו". ויש להבין מה המקור לדרגה זו של שכרות, ואמאי לא כתב לשון הגמ' "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי". [ע"י ביד אפרים או"ח סי' תרצ"ה].

עיון מגילת אסתר הפרשה לה

ט. מס שנתן אחשורוש

"וישם המלך אחשורוש מס על הארץ ואיי העם"

(א.)

יש לעיין מה שייך פסוק זה למגילה ולפרסום הנס. ועוד, וכי עד עכשיו לא היה על הארץ ועל איי הים שום מס, ומה ההדגש כאן ששם עליהם מס.

והנה במגילה (דף י"א ע"א) איתא, "אחשורוש" הכל נעשו רשין בימיו שנא' וישם המלך אחשורש מס. ויש להבין האיך לא חשש אחשורוש שימרדו בו העם.

י. תכלת מרדכי

"שולשית יעקב צהלול ושמוזה בראתם יוזל תכלת

מרדכי" (פיוט שאהרר הכמילה).

צריך להבין מה מעלת ה"תכלת" שבראותם זאת צהלול ושמוח, והרי חמשה צבעים מצאנו ביציאת מרדכי "בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב ותכריך בוץ וארגמן". [עי' במגילה דף ט"ז ע"א, ובשו"ע או"ח סי' סעי' י"א, ובמשנ"ב ס"ק כ"ה. ודו"ק].

עניני פורים ומגילת אסתר

א. יסוד מצות משלוח מנות

כתב הרמב"ם (פ"ב מהל' מגילה ה"ד), מצות יום י"ד לבני הכפרים ועיירות ויום ט"ו לבני כרכים להיותן יום שמחה ומשתה ומשלוח מנות לרעים וכו', ושם (הט"ו), וכל המרבה לשלוח לרעים משובח.

משמע דעיקר המצוה לשלוח לרע ואוהב, ולא לסתם אדם מישראל [והכי משמע בלשון הב"ח (סי' תרצ"ה) עי"ש].

ויש להבין, כיון דתכלית המצוה להרבות ולהגביר אחוה ורעות, א"כ אדרבה מן הראוי היה לשלוח מנות לאלו שאינם רעיו, כדי להוסיף עוד אוהבים ורעים ולחדש רעות.

ב. חובת שכרות בסעודה

כתב הרמב"ם (פ"ב מהל' מגילה ה"ו), כיצד חובת סעודה זו, שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו, ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרותו [ומקורו מסוגית מגילה (דף ז' ע"ב) דחייב אדם לבסומי בפריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, ופירש"י דהיינו להשתכר ביין, וכ"ה ברבינו חננאל שם, ובשו"ע (סי' תרצ"ה ס"ב), ועי"ש בלשון הרמ"א].

משמע מלשון הרמב"ם, דחובת השכרות היא מהלכות הסעודה, והיינו שבתוך הסעודה צריך להשתכר, עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, או עכ"פ עד שירדם מתוך שכרותו.

ותמוה, הא כיון דישתכר יפטר מברכת המזון [או מברכה אחרונה להנך פוסקים דיכול לאכול סעודה זאת במיני מזונות, עי' מג"א (שם סק"ט)], וכיצד תקינו חכמים מצוה הגורמת לביטול מצות ברכת המזון.

עיון פורים הפרשה לז

ג. ימי פורים בחוץ לארץ

י"ז, מה טעם אין קורין בני חוץ לארץ את המגילה בב' ימים, וכן כל מצוות יום הפורים, משום ספיקא דיומא, וכשם שעושים כן בכל יו"ט ב' ימים. נהנה בכלבו (הר"ד בפמ"ג א"ח סי' תרפ"ח בא"א ס"ק י"ב) כתב, דמיון דפורים דרבנן הוא, הרי ספק דרבנן לקולא. אמנם דבר זה צ"ע, דהא דברי קבלה כדברי תורה לענין ספיקא לחומרא, וכמש"כ אור החיים (פרי תואר סי' קי"ז סק"ב סוף ד"ה ונראה), וכיון דפורים דברי קבלה הוא, נידל מספיקא לחומרא ב' ימים.

ד. לבישת בגדי שבת בפורים

מנהג ישראל ללבוש בגדי שבת ויו"ט בפורים, והכי פסק רמ"א (סי' תרצ"ה ס"ב) משמיה דמהר"ל, דכן נכון לעשות.

וצ"ע, הא במגילה (דף ה' ע"ב) איתא, דיו"ט לא קבילו ישראל עליהו, אף שמרדכי ביקש שיקבעו כיו"ט, עי"ש, וא"כ מה מקור איכא לדינא ללבוש בגדי יו"ט.

ה. שאלה ובקשה

"ויאמר המלך לאסתר גם ביום השני במשתה היין מה שאלתך אסתר המלכה ותנתן לך ומה בקשתך עד וזצי המלכות ותעש" (אסתר ז, ב)

נוסח "שאלה" ו"בקשה" כדאיתא הכא, מצינו נמי בבקשת דוד (תהלים כז, ד) "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבת בבית ה' כל ימי חיי וגו'".

וצריך ביאור, מה ההבדל בין לשון שאלה ובין לשון בקשה, ומה מוסיף זה על זה.

לה עיון פורים הפרשה

ו. הכו באויביהם ובשונאיהם

**"יִכּוּ הַיְּהוּדִים כָּל אוֹיְבֵיהֶם מִכַּת חֶרֶב וְהָרָג וְאֶבְרָן
וַיַּעֲשׂוּ בְשֹׁנְאֵיהֶם כְּרִצּוֹנָם"** (אסתר ט, ה)

יש לדקדק, דהנה חילק הכתוב לתרתי, שהכו באויביהם
ובשונאיהם, וצ"ב, דמהו אויביהם ומהו שונאיהם.

עוד צ"ב, מפני מה לגבי אויביהם מפורט בכתוב סוג
המיתה, שעשו להם חרב והרג, ואילו לגבי שונאיהם נאמר
שעשו בהם כרצונם.

ז. קביעת פורים לדורות

**"חֲמִי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעֲבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים וְזָכָרָם
לֹא יִסּוּף מִזֵּרֵעַם"** (אסתר ט, ח)

צ"ב, וכי זרע היהודים אינם היהודים עצמם, ומה כפל
הכתוב "לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם". [עי'
תוס' מגילה דף ז' ע"א ד"ה ורב נחמן, ומלבד שלשון קרא דחוק לדבריהם,
עדיין יל"ע מ"ט שינה קרא בסיפא וכתב "מזרעם" ולא כתב בסתמא "וזכרם
לא יסוף", וצ"ב].

ח. שושנת יעקב

"שִׁשְׁנֵת יַעֲקֹב צֹהֵלָה וְעֹמֶזְזָה"

יש לבאר, מה טעם נכתבו ישראל בפיוט הכא בלשון
"יעקב", ולא בשם האומה "ישראל", דהוה ליה למיכתב
"שושנת ישראל צהלה ושמחה", ויש להתבונן ברמז הדבר.

א ש י ח ה ב ח ו ק י ך ס ה

מד. הזהרו בבני עניים

"ויאמר זה אל משה פסל לך עזי לזאת אבנים" (פרשת כי תשא. לד, א)
"הראונו מחלצ סגפיריון מתוך אהלו ואמר לו הפסולת יהיה שלך ומשם נתעסקר משה הרצה" (רש"י).

בתנחומא מסיים, מכאן אתה למד שכל העוסק בתורה פרנסתו מן התורה ומתעשר ומצליח עכ"ל.
ויל"ע, מהילקוט (משלי ג' תתקל"ד), אמרה תורה מפני מה בני עניים, והקב"ה משיבה להנחיל אוהבי יש

הגאון רבי מאיר פלק שליט"א
מח"ס "בתורתו יהגה" ו"ענינו של יום", ירושלים

מה. פוקד עון אבות

"פקד' עון אבות על בנים ועל בוני בנים וז"ל" (פרשת כי תשא. לו, ז)

כתב הרב החזקוני ז"ל: "פוקד עון אבות על בנים, והא דכתיב לא יומתו אבות על בנים, התם בבית דין של מטה והא בבית דין של מעלה".
ויש לדעת מדוע לא הזכיר שהיא שאלת רז"ל במסכת ברכות (ז' א'): "כתיב פוקד עון אבות על בנים,

הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת "כף החיים", ירושלים

עניני פורים

מו. מצוה הבאה בעבירה במשלוח מנות

הפוסקים דנו, בדין קיום מצות משלוח מנות בפירות ויין של שביעית, לאוסרו מדין דבר שבחובה אינו בא מן המעשר, ומדין פורע חובו מפירות שביעית, וכ"ז מדין איסור סחורה. [עי' צפנח פענח (הל' מגילה פ"ב חס"ו), שו"ת תורה לשמה (סי' קצג), דרך אמונה (צהל"ל אות קכא) ובמשנת יוסף (ח"א סי' כז)].

ולשיטתם יש לדון, במי שכבר שלח מנותיו מפירות שביעית, האם קיים המצוה, דמחד גיסא הו"ל מצוה הבאה בעבירה, ומאידיך גיסא י"ל עפמ"ש כ בברכ"ש (יכמות סי' ב') דבמצוות שהעיקר בהם התוצאה ולא עצם המעשה, לא נאמר בהם דין מצוה הבאה בעבירה. [ויש לדון ביסוד מצות משלוח מנות, עי' תשו' חת"ס (סי' קצו), הובא בגליון השו"ע (סי' תרצה)].

הגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א
רב קהלת "חניכי הישיבות" בית וגן, ירושלים

מו. מצות קריאת המגילה

כתב הרמב"ם (פ"א ממגילה), מצות עשה מדברי סופרים לקרות המגילה. **א"כ** הא הוי נמי ל"ת ד"לא תסור מן הדבר".

רצ"ב מאי כוונת הרמב"ם "מצות עשה", אי משום "שאל אביך ויגדך" כתב הרמב"ם "מצוה מדברי סופרים" ולא כתב "מצות עשה".

הרה"ג אביגדור שלמה גייגר שליט"א
ר"מ ישיבת ויז'ניץ, בני ברק

מח. הזכות היום בבוכת מעין שלש

צ"ע, מדוע לא מזכירים בברכת "מעין שלש" מעין המאורע של פורים, קודם אמירת "ובנה ירושלים", הא ברכה זו יסודה כברכת המזון, ואמאי שונה בזה מברכת המזון שאין מזכירין בה מאורע היום.

הרה"ג אליהו חיים כהן שליט"א
מה"ס "אוצרות התורה", אלעד

מט. מחיית עמלק על ידי גרות

במכילתא (שילהי בשלח) איתא, ר"א אומר, נשבע המקום בכסא הכבוד שלו, שאם יבואו מכל האומות להתגייר שיקבלוהו, ומביתו של עמלק לא יקבלוהו וכו'.

והנה נקטו רבותינו האחרונים (עמק ברכה עמ' קכו, ועוד), דבעברו וקבלו שפיר חל הגירות, וכדמוכח בגיטין (דף נו ע"ב) דמבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק.

ויש לדון, אם כשעבר גייר אחד מאנשי עמלק, האם קיים בזה מצות מחיית עמלק, דהא מזה כאן זכר עמלק שבו והפכו לגר.

הרה"ג שלמה זלמן כהן שליט"א
מודיעין עילית, כולל ישיבת "כנסת יצחק" קר"ס

מגילת אסתר

ג. שמות מרדכי

זעמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימלי" (מגילת אסתר, ב. ה.)

בגמרא מגילה (יבב), איתא: "מאי קאמר, אי ליהוסא קאתי ליהסיה וליחיל עד בנימין, מאי שנא הני תלתא, תנא כולן על שמו נקראו, 'בן יאיר' בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו, 'בן שמעי' בן ששמע א-ל תפלתו, 'בן קיש' בן שהקיש על שער רחמים ונפתחו לו", וסדר זה לכאורה צ"ע, דהלא בפועל הסדר הוא הפוך, דתחלה הקיש

אשיחה

בחוקיך

סז

מרדכי על שערי רחמים, ולאחר מכן
שמע א-ל תפלתו, ובזה האיר מרדכי
עיניהם של ישראל, ולמה אם כן

הגאון רבי צבי ויספיש שליט"א
ראש ישיבת "הר"ן – אבן ישראל", ירושלים

נא. הימת המן

"וימלא המן חמה"

(מגילת אסתר. ג, ב.)

להלן (ה, ט) כתיב "וימלא המן על
מרדכי חמה". והכא לא הוסיף קרא "על
מרדכי חמה".

הגאון רבי יעקב אשר פלדמן שליט"א
ראש כולל "שומרי אמונים", ירושלים

גב. יום שגולד ומת בו משה

"הפיל פור הוא הזרל"

(מגילת אסתר. ג, ז.)

בגמ' מגילה (דף יג ע"ב) הובאה
ברייטא, וז"ל תנא, כיון שנפל פור
בחדש אדר שמה [המן] שמה
גדולה, אמר נפל לי פור בירה שמת
בו משה, ולא היה יודע שבו' באדר
מת ובו' באדר נולד, וביאר רש"י
ענין הקשר בין זמן הלידה והמיתה
בקצרה שם בד"ה ובשעה באדר נולד,

הגאון רבי לייב היימן שליט"א
מח"ס "חקרי לב" ורב ביה"כ "הגר"א" בית וגן, ירושלים

נג. דתי המלך

**"ויאמר המן למלך אוזערוני יעזו עם אוזר מפורד ומפורד בין העמים
בכל מדינות מלכותך וזי ואת דתי המלך אילם עשום וזי"**
(אסתר. ג, ח.)
יש לדקדק, אמאי פתח בלשון נוכח
– "מלכותך", וסיים בלשון נסתר
"דתי המלך", הא על פי הנאמר

הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
מח"ס "גם אני אודך", בני ברק

נד. מדה כנגד מדה על מכיות יוסף

"והמלך המן ישבו לשענות"

(מגילת אסתר. ג, טו.)

במדרש (אסתר רבה פרשה ז) איתא,
אמר להם [הקב"ה] לשבטים, אתם
מכרתם מתוך מאכל ומשתה, כך אני
אעשה לכם, הדא הוא דכתיב והמלך
והמן ישבו לשנות.

סח אשיחה בחוקיק

י"ל"ע, הא סנהריב בלבל את עשרת השבטים, ורק נשאר שבת יהודה ובנימין, נמצא דגם על בני יוסף נגזרה הגזירה, ומה שייך בהם "אתם מכרתם מתוך מאכל ומשתה וכו'".

וכעין זה צ"ע, מרדכי עצמו שמשבט בנימין היה, כעדות קרא "איש ימיני" (לעיל ב, ה, עיי"ש רש"י), מה טעם נכלל בגזירה, הא לא השתתף בנימין במכירת יוסף.

הרה"ג אהרן פרייס שליט"א

ירושלים, כולל "בוסטון"

נה. מה זה ועל מה זה

והשלחו בלויים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו ולא קבל התקרא אסתר וזו ותצדה על מרדכי לדעת מה זה ועל מה זה" (ד, ט-י)
צ"ב, אמאי רק לאחר שלא קיבל מרדכי את בגדי אסתר, וסירב להסיר שקו מעליו, שלחו אסתר לדעת מה זה

הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
מה"ס "גם אני אודד", בני ברק

ע. קללת מרדכי

כי אם הוודע תוודע עלת האת וזו ואת אבך תאבד" (ד, יח)
הנה ק"ל (מכות דף יא ע"א), דקללת צדיק אפילו על תנאי היא מתקיימת. וי"ל"ע, מה נתקיים באסתר ענין מסוים מקללת מרדכי, דאף ששמעה

הרה"ג דביר שריים שליט"א
ר"מ ישיבת "תורה והוראה", תל אביב

ע. צום נערות אסתר

זם אני ותערתני אצום כן וזי" (מגילת אסתר, ד, טז)
יש לדקדק, כיון שאמרה אסתר שגם נערותיה יצומו, אמאי אמרה "אצום" כן" בלשון יחיד, ולא אמרה "נצום" כן" בלשון רבים.
הרה"ג אברהם חיים הרש שליט"א
מה"ס "ביכורי אברהם", בני ברק

ע. הפסקת השק והתענית

וישב מרדכי אל שער המלך" (מגילת אסתר, ו, יב)
במגילה (דף טז ע"א) איתא, וישב מרדכי אל שער המלך, אמר רב ששת ששב לשקו ולתעניתו.
וי"ל"ע, בשלמא "שקו" מובן שפייר ששב אליו, שהפסיק בו כשרכב על

הרה"ג יהודה מרדכי איינשטיין שליט"א
מודיעין עילית, כולל "בית לימוד תורה"